

La gramàtica del virus

Josep Gifreu

El periodisme i la crònica general
de la pandèmia

Pròleg de Vicent Partal

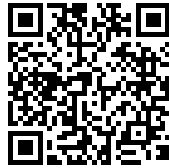
Saldonar.

La gramàtica del virus

Josep Gifreu

**El periodisme i la crònica general
de la pandèmia**

Pròleg de Vicent Partal

Codi QR

Escanegeu aquest codi per accedir
directament a tot el material complementari
que es referencia al llarg del llibre.

Taula

Un entre tants: una crònica de l'angoixa periodística pel coronavirus 15

Vicent Partal

Obertura. La comprensió del virus 21

A la recerca del mètode 24

A la recerca de les fonts 26

Disposició dels continguts 28

Els relats de la pandèmia

Com informar de la crisi 33

Alteració d'una professió 34

Iniciatives en obert 35

Innovació i creativitat 36

Observatoris dels canvis 38

Cap al tot digital 40

Per una ètica de la informació en pandèmia 42

Balanç de l'impacte 43

Principals fonts d'informació	45
El problema de les fonts	46
<i>Administracions governamentals</i>	49
L'Organització Mundial de la Salut	51
ONG implicades	51
Les fonts científiques	53
Reinventant la professió	56
Crisi sobre crisi	57
L'estrès dels professionals	59
Acomiadaments i «permisos»	61
Reestructuració de programacions	63
Per un periodisme de qualitat	64
La cooperació internacional	65
Actualització i presentació de dades	67
Selecció mundial de capçaleres	68
Dos diaris singulars	72
Tres models d'agències de notícies	74
Wikipedia, el repositori mundial	77
La visualització de la crisi	79
Conversació audiovisual mundial	79
Recursos infogràfics i interactius	81
Els mapes, recurs habitual	83
Fotoperiodisme, testimoni viu	84
Documentar el drama	85
Una mirada a les imatges del món	87
L'any del virus en imatges	88

L'entrevista reveladora	90
La facultat de preguntar	90
El dret a saber	92
Un breu mostrarí	93
Científics versus polítics	96

L'humor gràfic	98
-----------------------	----

Els grans temes

L'origen del nou virus	103
Consens sobre els ratpenats?	104
Wuhan, el sentinella de la Xina... i del món	106
Origen natural o artificial?	108
La informació sobre el brot de Wuhan	110
Com es va propagar el virus	112
Ni transparència ni diligència	114
L'origen, un misteri?	116

La gestió dels governs	118
Una setmana crucial	120
Mala gestió?	121
Les revistes científiques no perdonen	126

La salut pública	129
Les residències de gent gran	130
El personal sanitari	132
Confinament i controvèrsia entre científics	133
Salut pública i vacunació	136

La memòria de les víctimes	138
Acompanyar el dol	139
Memorials en portades	140
Recuperació de vides perdudes	142
Una història tràgica	143
Milions d'anys de vida perduts	145
Del 'Rèquiem' a la 'Novena'	145
L'impacte social	147
La nova (a)normalitat	148
Les celebracions, a casa	152
Asimetria de l'impacte	154
Vacunes i vacunació	155
La vacuna i la bala de plata	156
Acceleració de proves	158
L'esprint final	161
La Xina es posiciona	162
A qui tocarà primer?	164
El «nacionalisme de la vacuna»	165
Un projecte de tota la humanitat?	167
Comencen les vacunacions massives	169
Immunització de grup?	170
Geopolítica de la vacunació	172
L'economia	175
Una matriu d'anàlisi	176
Impacte empresarial desigual	177
Un segon trimestre molt negre	179
L'impacte en el treball	181
Perspectives de recuperació ràpida?	182

La política	184
Afectació dels processos electorals	185
Els Estats Units: les presidencials de la Covid-19	187
Polarització política	188
Impacte en les dinàmiques polítiques	191
Un nou ordre internacional?	192

L'educació	194
Una agenda absent?	195
Fracàs de l'educació virtual?	197
A l'escola, amb mascareta	200

El teletreball	203
El teletreball a Europa	205
Treballar des de casa?	207

Els valors del periodisme

La informació de proximitat	211
Què podem fer?	212
Sentir la veu de la comunitat	215
La ràdio, sempre pròxima	216

Fulgor del periodisme científic	218
La difícil 'accuracy'	220
El virus, en cada història	220
La divulgació científica necessària	222

La batalla contra la desinformació	226
De 'Plandemic' a 'Hold-Up'	227

De Donald Trump a Jair Bolsonaro	229
Institucions versus desinformació	230
Emergència de verificadors	232
Caos informatiu?	234
El periodisme d'investigació	237
El preu de la llibertat	246
La Xina «castiga» els informadors	246
L'Observatori 19	248
Crespons negres en portada	249
La promoció del debat mundial	251
Qüestionament general	253
Alguns temes a debat	255
Cloenda. La responsabilitat del narrador	261
Notes	267
Selecció bibliogràfica i videogràfica	295
Annex 1	
Primer any del virus: cronologia mínima	297
Annex 2	
Fonts i referències sobre la Covid-19	313
Annex 3	
Glossari, acrònims i abreviacions	321

Un entre tants: una crònica de l'angoixa periodística pel coronavirus

Vicent Partal

El dilluns 9 de març de 2020, al migdia, una dotzena de periodistes de *VilaWeb* estàvem asseguts en la sala de reunions del diari, disposats a fer l'habitual sessió de repàs de la setmana que entra. Aquella sala no té ventilació directa i al voltant de la taula que la presideix estàvem tots sense mascaretes ni distància de seguretat. La pandèmia ja era el tema de la conversa, però ningú de nosaltres no la veia com la cosa que només unes hores després havia d'alterar la nostra vida, la de la nostra societat i la del diari. Fins i tot hi havia encara qui defensava que allò no passaria de ser una grip, cosa que cal dir que en aquell moment també deien algunes autoritats i fins i tot alguns experts.

Jo acabava de tornar de Xipre, sense saber que aquell avió que havia agafat seria el darrer que agafaria en més d'un any i mig. Aquell inici d'any havia estat intens en viatges i ja tenia molts compromisos aparaulats, que em feien pensar que acabaria sent un altre any de fer molts quilòmetres. L'havia començat a París pel Cap d'Any, després havia volat a San Francisco per a fer una xerrada a la Universitat de Stanford i més tard havia anat a Xipre. Poc que em podria imaginar aleshores que allà s'acabaria tot, abruptament, que no tornaria a trepitjar l'aeroport del Prat i que restaria tancat al país, a Barcelona i fins i tot a casa meua, durant mesos i mesos. La frontera es va reduir tant, es va fer tan estreta, que durant molt de temps no vam ni tan sols poder eixir del nostre municipi.

La meua preocupació per la pandèmia era, per motius familiars, tan alta com inconcreta, però vaga. Pocs dies abans, la meua menuda havia tornat de Taiwan, on vivia des del setembre anterior, i els seus darrers dies a Àsia els havíem viscut amb molta angoixa per si tancaven les fronteres i no podia tornar. Però ho vèiem encara tot com una cosa que «passava allà». La nit que ella va arribar, en un dels darrers vols que van eixir de Hong Kong, ens va estar traduint històries dels mitjans xinesos, inclòs aquell famós vídeo en què els ciutadans de Wuhan cridaven des dels balcons, confinats. Quantes vegades, durant el nostre confinament posterior, vaig recordar que en veure allò la meua resposta va ser comentar com d'agressives eren les autoritats xineses i com d'impossible em semblava que això passés a Europa. Santa innocència o santa ignorància!

La reunió a *VilaWeb* era dilluns, i dijous mateix, en vista del gir dels esdeveniments, vam decidir tancar la redacció, enviar la gent a casa i fer tots teletreball. Va anar així de ràpid. L'endemà, divendres 13, el govern espanyol usurpava les competències de totes les institucions i declarava l'estat d'alarma, i tots nosaltres, ciutadans i periodistes, entràvem oficialment en el període més difícil que ens ha tocat viure.

Explique tot això, faig aquest testimoni personal, només com a mostra. Soc un entre tants. Tots els periodistes i tots els diaris vam passar pel mateix. Per la mateixa dificultat per organitzar el nostre treball fora de la redacció a base de WhatsApp i videoconferències i sense comptar amb aquest espai col·lectiu que, en definitiva, ens fa ser el que som. Tots vam passar per la dificultat de comprendre què estava passant i què caram era allò a què ens enfrontàvem. Tots vam discutir la responsabilitat social i ètica de saber com explicar les coses als nostres lectors.

A *La gramàtica del virus*, Josep Gifreu parla de tot plegat, amb una mirada molt profunda, global i àmplia. I per això m'agrada-

ria explicar una anècdota concreta que crec que ajudarà els no periodistes a entendre què ha significat, concretament, viure i treballar assetjats pel coronavirus.

Tant en referir-se, a l'inici del llibre, als relats de la pandèmia com, sobretot, en parlar dels valors del periodisme, Gifreu reflexiona especialment sobre la nostra responsabilitat, que ha estat posada a prova de manera intensa. I hi ha, en aquest sentit, una nit que estic convençut que jo no oblidaré mai.

Era la del 24 de març del mateix any. Un equip de periodistes de *VilaWeb* (format per Josep Casulleras, Roger Graells, Josep Rexach i Odei Etxearte) havia aconseguit un document extremament confidencial elaborat pel Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya. S'hi explicava que en aquell moment hi havia 878 llits d'UCI repartits per tots els hospitals i centres mèdics del Principat i que 686 ja estaven ocupats per malalts de Covid-19. Allò era greu, però ho era encara més la previsió. Es preveia que al juliol s'arribaria a la xifra de 4.822 casos greus. I les xifres que s'hi explicaven feien esgarrifança, especialment el càlcul de morts.

A aquelles alçades, i recorde que només havia passat una setmana des del moment en què havíem abandonat la redacció i havíem passat a fer teletreball, la situació, l'ànim, havia canviat totalment. Jo havia creat un grup de WhatsApp amb metges que treballaven en hospitals de tots els Països Catalans, i el que m'anaven descrivint era horrorós. Sense pal·liatius. I havia quedat impactat com poques vegades en veure a la RAI la famosa escena dels camions de l'exèrcit emportant-se taüts i més taüts de Bèrgam. Si una setmana abans algú podia pensar-se encara que no n'hi havia per a tant, ara ja era impossible no ser conscients que la nostra vida havia canviat completament.

El document de Salut, en aquell context, tenia un valor altíssim que no podíem ocultar als nostres lectors. Però, al mateix

temps, era un document duríssim i jo em plantejava fins a quin punt era justificable, èticament, explicar a la gent que el Govern pensava que tants i tants d'ells moririen aviat (sobretot perquè allò no era un fet, que hauria implicat una reacció diferent, sinó un càlcul). L'angoixa i la responsabilitat eren tan grans que vaig convocar de matinada una reunió per videoconferència de tot l'equip de *VilaWeb*. L'Assumpció Maresma, com a editora del diari, ens va explicar molt cruament el que significava publicar allò i la responsabilitat que comportava, i tots vam discutir durant una estona llarguíssima com i de quina manera n'havíem de parlar.

La decisió no era senzilla. Havíem comprovat més del necessari l'autenticitat del document, però, al final, les previsions no més eren previsions i un plantejament massa explícit basat en aquestes dades podia generar el pànic. No he vist mai les cares dels meus periodistes més afectades personalment. Es palpava la por. I la responsabilitat. Vam decidir que comunicariem a la Generalitat que publicariem allò, però que n'efectuariem un resum, no fariem públic el document tal com el teníem a les mans i no carregariem el titular especulant amb les possibles xifres de morts. Volíem defugir el sensacionalisme però al mateix temps volíem comportar-nos honradament.

La Generalitat, i això ho puc entendre, es va mostrar molt sorpresa i irritada perquè tinguérem aquell paper, tot i que he de dir, en honor seu, que no va intentar impedir en cap moment que en publicàrem les conclusions. Només ens van demanar, i això ho trobe raonable i ho respecte profundament, que no provocàrem més pànic del que ja hi havia.

D'aquest tipus de decisions, d'aquest tipus de situacions, de com fer periodisme enmig d'aquesta situació, va aquest llibre del professor Josep Gifreu. Insistisc en el fet que totes les redac-

cions, de tot el món, devem haver passat en un moment o altre de la pandèmia per situacions com les que he descrit: perplexitat, ignorància, por, responsabilitat, sorpresa, esgotament. La pandèmia ens ha afectat a tots i a tot arreu, ha estat i és un fenomen únic en les nostres vides i com a periodistes he de dir que poques vegades hem hagut de reaccionar tan de pressa a una realitat tan complexa i amb un sentit de la responsabilitat tan posat en qüestió de manera constant. Si explique el que he viscut jo és perquè crec que pot ajudar a entendre el que hem viscut molts.

Com Josep Gifreu explica molt bé, ens ha tocat «reinventar la professió» i s'han posat a prova, intensament, algunes de les característiques més essencials, algunes de les normes més sagrades, del nostre ofici. El preu de la llibertat té a veure amb aquesta reunió de matinada, impensable en cap altre cas, on ens demanàvem col·lectivament on era el límit de la nostra responsabilitat periodística i ciutadana. Com a periodistes. Emmarcat això, a més, en una batalla contra la desinformació que ha estat un altre aspecte duríssim d'aquests mesos. Hem hagut d'aprendre molt de ciència i a una velocitat impensable, i hem entès ràpidament, i això més que justifica la mirada que Josep Gifreu imprimeix a aquest assaig, que l'impacte era global, que el món s'ha fet molt petit de sobte, que tot està relacionat i que la pandèmia, a més, esdevindria una enorme font, també, de coneixement del planeta i de la complexitat i la força de les relacions que ens uneixen els uns als altres. Econòmiques, evidentment, sanitàries, però també culturals, socials i polítiques.

En aquest sentit, vull explicar una darrera anècdota. Recorde l'impacte que em va causar una entrevista que vam publicar amb el poeta sirià Yassin al-Haj Saleh. A *VilaWeb* havíem decidit fer una sèrie llarga d'entrevistes tant amb catalans com amb estrangers, de camps ben diferents, que podien aportar una mirada

original sobre el que estava passant. N'acabaríem fent gairebé cinquanta, durant dos mesos, parlant amb gent tan diversa com Noam Chomsky, Eudald Carbonell, Guy Standing, Margaret Atwood, Enric Casasses, Massimo Cacciari, Mia Couto o José Mujica; buscant que ells ens ajudaren a ampliar la mirada, reclamant-los que ens dotaren d'un marc intel·lectual adequat per a entendre el que estàvem vivint. Aquella entrevista amb l'escriptor i pensador siríà, però, va ser molt especial per a mi, perquè va dir una cosa tan senzilla com impactant, tan òbvia vista des de Síria: «Crida l'atenció la facilitat amb què la gent ha sucumbit al pànic a Europa en comparació amb els altres continents».

Vam sucumbir al pànic també com a periodistes? Hem entès una mica millor com viu la resta del planeta gràcies a això que ens ha tocat viure a nosaltres també? Serviran de res les lliçons d'aquesta pandèmia? N'aprendrem? Ens ajudaran a millorar aquest ofici que estimem? Jo no tinc respostes a aquestes preguntes, només puc dir que crec que les conseqüències seran duradores i tindran un impacte llarg i profund en el temps. I que és per això que necessitem amb molta urgència brúixoles, mirades serenes que ens enfoquen l'horitzó, com és aquesta que l'amic Gifreu, sempre tan atent al que passa i sempre tan oportú i rigorós a l'hora d'explicar-nos-ho, ofereix a *La gramàtica del virus*.

Obertura. La comprensió del virus

«I think we're in this liminal moment of collectively deciding what we're going to remember and what we're going to forget».

MARTHA LINCOLN, metgessa antropòloga,
San Francisco State University

El 28 de setembre de 2020, el dia que el periodisme celebrava el World News Day, tots els mitjans informatius del món anunciaven la tràgica notícia: la Covid-19 ja havia provocat un milió de morts.

En plena epidèmia, el World News Day volia recordar la contribució del periodisme a la causa «de salvar vides i generar confiança». Més de cent mitjans d'arreu del món se sumaven a la celebració amb el lema general «El món necessita més periodisme ara». La campanya s'obria amb un vídeo de vint minuts, realitzat pel diari *The Straits Times* de Singapur, on es resumia l'evolució de la pandèmia i de la crisi mundial fins al moment, i el paper únic protagonitzat pels mitjans informatius i els *social media*, sovint en lluita contra les *fake news*. El diari *Ara* dedicava un editorial a la celebració, en què afirmava: «Sense garantir un accés lliure a una informació fiable no hi ha veritable democràcia». També denunciava l'ofensiva «orquestrada per moviments populistes, encapçalada per governs com el de Donald Trump als Estats Units o Jair Bolsonaro al Brasil, contra el prestigi dels mitjans de comunicació, en un intent d'impedir la feina dels professionals de la informació».

La pandèmia del coronavirus plantejava alhora i d'una forma preemptòria l'exploració d'un nou entorn, desconegut i perillós,

i la credibilitat de les fonts i els circuits de les notícies i la informació. Calia inventar una gramàtica de comprensió i narració de l'emergència sanitària universal. Calia decidir en cada indret i moment allò que convenia narrar i allò que convenia oblidar, com afirmava Martha Lincoln. La confiança en el periodisme i en la seva capacitat de generar un relat realista i rigorós sobre la realitat canviant de la crisi era, més que mai, un indicador clau, no sols per al coneixement del món en crisi, sinó també de la utilitat del periodisme com a relator de les realitats complexes i mutants, com a narrador institucional de les «onades concèntriques» que l'impacte del coronavirus provocava a tot el planeta.

«La resposta a la Covid-19 ajudarà a definir el segle»: així titulava l'article que publicava al *Financial Times* el metge i investigador Jeremy Farrar, director de la fundació britànica Wellcome, dedicada a finançar la recerca mèdica mundial. Farrar comparava l'impacte de la crisi amb les onades concèntriques quan es tira una pedra a l'estany. El cercle immediat més pròxim a l'impacte del virus era temor, malaltia i mort. El segon descrivia els efectes indirectes de la Covid-19 sobre la salut pública, com per exemple les proves de càncer ajornades. El tercer, més ampli, era l'impacte social i econòmic, que provocava atur, reduïa les economies i amplificava fractures socials i desigualtats, amb conseqüències polítiques. I el quart i més gran cercle era el de la geopolítica: el posicionament dels poders mundials arran de la pandèmia i la crisi definiria les relacions polítiques globals per a les pròximes dècades.

Aquest assaig vol ser una primera aproximació al paper fonamental dels mitjans informatius en la gestió del coneixement públic i de les respostes col·lectives i particulars davant els grans reptes de la Covid-19 en les successives onades del seu primer any. Es proposa aportar una panoràmica, documentada i críti-

ca, sobre la intervenció del periodisme i dels mitjans informatius en la construcció alhora dels microrelats locals i del macrorelat global sobre la gran pandèmia que trasbalsava el món a partir de l'any 2020.

El periodisme es llançava a relatar i enregistrar fets, dades i tendències de la pandèmia per a la memòria i la història, conscient de la rellevància de la seva funció de registre públic d'uns treballs i d'uns dies excepcionals. El periodisme tenia present la lliçó del cas de Donna Strickland: nascuda a Ontario (Canadà), Strickland va guanyar el premi Nobel de Física del 2018 pels seus treballs en la física dels làsers. L'escàndol va esclatar a la gran enciclopèdia lliure Wikipedia: no hi tenia cap entrada. Els editors de Wikipedia havien rebutjat prèviament la inclusió d'una entrada sobre Strickland adduint «manca de notorietat». No complia els requisits de la *notability guideline* del l'enciclopèdia. El personatge, s'excusaven, no havia rebut suficient cobertura de mitjans fiables i els seus treballs no havien estat citats en articles d'actualitat ni en fonts secundàries. No, no passaria res de semblant amb el personatge anomenat SARS-CoV-2.

Certament, la primera resposta a les demandes de la ciutadania afectada per la crisi «polipandèmica» corresponia als responsables de la gestió de la sanitat pública. Les respostes més pròximes i quotidianes al mar d'interrogants que suscitava l'epidèmia, però, la gent les buscava en els seus circuits habituals d'informació i interacció. I els circuits habituals de vigilància, coneixement i interacció en els entorns no directament viscuts eren les xarxes socials i els mitjans de comunicació. Per aquesta raó, precisament, els professionals de la informació d'interès públic rebien i mereixien l'etiqueta de «treballadors essencials». En períodes d'alta incertesa, les notícies dignes de credibilitat eren i són eines de primera necessitat.

En temps de crisi i incertesa, més que mai, el periodisme i els mitjans d'informació són les principals institucions de què s'han dotat les societats obertes i democràtiques per desplegar aquelles funcions que un dia, per exemple, Harold D. Laswell va deixar ben definides: supervisió i vigilància de l'entorn; correlació dels diferents sectors de la societat en resposta a l'entorn, i transmissió de l'herència social d'una generació a les següents. Caldria afegir-hi la vigilància de l'entorn, sí, però sobretot la vigilància crítica de la gestió de la crisi per part dels governants.

A la recerca del mètode

Rob Perks, el conservador principal d'història oral de la British Library, continuava el febrer de 2020 amb la seva tasca habitual quan va sentir dir a un historiador consultor de la biblioteca: «La història s'escriurà així: “Abans de la Covid” i “Després de la Covid”». I Perks va pensar: «Té raó, això és totalment diferent de tot el que m'he trobat durant els trenta anys de la meua carrera a la British Library». «Hi hem de fer alguna cosa», es va dir. I el seu equip i ell es van dedicar durant tot l'any a recollir centenars d'intervius amb treballadors del National Health Service (NHS), a arxivar webs i canals de ràdio i televisió i a aplegar diaris en àudio.

Aquest assaig pretén compartir les inquietuds de Rob Perks i, com ell feia per a la història oral, aquí ens proposem recollir un conjunt de documents que permetin registrar uns fets i uns relats significatius sobre la pandèmia, que facilitin a la recerca posterior itineraris per indagar més a fons sobre el paper del periodisme en el temps de la llarga crisi.

El problema del mètode és un vell repte que l'investigador, l'escriptor o el periodista han de resoldre cada un a la seva ma-

nera en cada projecte que es plantegen, per dir alguna cosa plausible sobre les realitats múltiples d'una determinada conjuntura límit de la història. Els dubtes metodològics a l'hora de plantejar un assaig com aquest han acompanyat des del principi fins al final el disseny del projecte i la seva realització al compàs dels ritmes i els rastres que el virus del 2020 anava marcant cada dia i arreu del planeta.

Mentre aquest investigador anava recollint i classificant centenars de peces periodístiques del dia a dia de la pandèmia, alguns analistes anaven publicant primeres recerques sobre aspectes molt ben delimitats metodològicament per ser acceptats i divulgats ràpidament per les revistes acadèmiques. El paper dels mitjans informatius i els seus professionals en la voràgine de la crisi sanitària i global de la Covid-19 era ja objecte de múltiples aproximacions que aquí no podem ressenyar per no desviar-nos dels objectius d'aquest assaig. D'altra banda, la bibliografia internacional publicada sobre aspectes diversos de la crisi ja era el 2020 de dimensions considerables, que alguns informes, com per exemple *Polypandemic*, seleccionaven i divulgaven amb bon criteri. L'assaig havia de tenir en compte un àmbit pròxim i específic de la recerca acadèmica actual com era l'anomenada *comunicació de risc* o *de crisi*, especialment la dedicada al seguiment de les emergències en salut pública.

Convé deixar clara d'entrada la perspectiva global adoptada en l'assaig, que ha marcat les prioritats i els resultats de l'observació i les valoracions d'urgència sobre fets, versions i problemes. La perspectiva preferent no podia ser aliena a la posició de l'observador en el mapa geopolític existent. Així, si aquest intent d'assaig sobre el periodisme en temps del coronavirus pretenia adoptar amb modèstia un enfocament global, no podia ni volia esborrar les coordenades del punt de mira geopolític en

l'exploració. El punt central en el mapa era Barcelona, capital de Catalunya i una de les ciutats importants de l'estat espanyol i d'Europa. Així, la visió de la crisi viscuda a Catalunya, a Espanya i a Europa mereixia un plus d'atencions, i així es pot comprovar en la presentació dels diversos capítols de l'assaig, per bé que s'ha mirat d'equilibrar amb una mirada no eurocentrista sobre la malaltia i les crisis associades.

D'altra banda, calia acotar el període temporal, de manera que fos àmpliament representatiu de l'evolució de la pandèmia, però que evités la supeditació de l'exploració a un desitjable però improbable final feliç. Tots els indicadors portaven a l'evidència d'una llarga presència i activitat del nou virus entre els humans. Així, el període temporal adoptat en aquest assaig queda emmarcat entre els orígens del coronavirus a Wuhan i el 30 de gener de 2021, un any després que l'Organització Mundial de la Salut (OMS) decretés l'epidèmia emergència sanitària mundial. Tot i això, el text inclou per la seva rellevància algunes precisions posteriors, recollides fins al moment de tancar definitivament l'assaig.

A la recerca de les fonts

El primer i no menor problema que va caldre afrontar va ser el tractament de l'enorme massa de documentació en múltiples suports i en gèneres i formats de tota mena, generada arreu del món a propòsit de la Covid-19 i la crisi global derivada de la pandèmia. Totes les administracions van posar en marxa les seves pròpies eines de recollida, tractament i publicació de dades corresponents als territoris respectius. Moltes entitats públiques i privades (com ara universitats, centres científics i mèdics de recerca, indústries farmacèutiques, associacions professionals o

ONGs) van dedicar nombrosos recursos a la investigació multidisciplinària relacionada amb la Covid-19 i també a la divulgació de resultats.

S'imposava des del principi adoptar una gran reducció i una priorització selectiva de les fonts documentals a observar i també dels documents principals a registrar. Alguns criteris de reducció derivaven lògicament de les limitacions de la posició de l'observador en el mapa geopolític: condicionat per les oportunitats d'accés i de coneixement dels fets i els documents més pertinents; limitat a utilitzar aquelles fonts amb versió digital i accés obert a internet; constret a utilitzar documents escrits i orals en llengües conegudes per l'observador, i prioritzant elements de proximitat a l'hora d'observar i resseguir els trets més significatius de l'evolució de la crisi en un moment donat.

D'entrada, calia distingir les fonts de documentació principals en funció de l'objectiu central de l'assaig, és a dir, com el periodisme i els mitjans d'informació exercien la seva missió de «servei essencial» durant la pandèmia. Hem adoptat, en conseqüència, la taxonomia operativa següent:

1. *Fonts periodístiques primàries*: les fonts principals per al seguiment del tractament de la crisi. La selecció de capçaleres i unitats informatives estava determinada per tres factors principals: la condició de mitjans de referència en la seva àrea o especialitat; la disponibilitat digital a internet, i la «proximitat» a l'observador, definida especialment per la ubicació geopolítica i la comprensió lingüística. En aquest sentit, hem de reconèixer la gran limitació d'aquesta recerca pel fet que hem tingut accés a un nombre proporcionalment ínfim de la producció periodística mundial sobre la crisi, amb regions immenses sense accés o sense possibilitats d'observació.
2. *Fonts de documentació especialitzada*: les fonts i les referèn-

cies documentals sobre la Covid-19 disponibles a internet en règim d'accés obert. Se'n ressenyen un total de trenta-quatre a l'Annex 2.

3. *Bibliografia i videografia*: només aportem una selecció bibliogràfica de les obres escrites en català o espanyol i publicades al llarg del 2020. La bibliografia en anglès, ja molt abundant durant l'any del virus, pot consultar-se en llocs de referència documental com *#coronavirussyllabus*. Dels documents videogràfics, en citem els més significatius corresponents al 2020.

Disposició dels continguts

Aquest assaig interpreta la gran funció del periodisme en pandèmia com una gramàtica de producció de sentit que es val d'una part descriptiva, una part prescriptiva i una semàntica narrativa. Hem disposat els resultats corresponents a les tres parts començant per l'exposició descriptiva (com el periodisme informava de la crisi), continuem amb la part semàntica (la identificació dels grans temes tractats pels mitjans) i acabem amb la part més prescriptiva (la que destaca els valors que el periodisme ha reafirmat especialment durant la pandèmia).

Per bé que la intenció de l'assaig era i és oferir una primera aproximació al que anomenem *una gramàtica de comprensió global del paper del periodisme en la crisi del coronavirus*, l'itinerari de lectura no ha de seguir forçosament l'ordre seqüencial. Cada un dels capítols té suficient autonomia per ser llegit i considerat per si sol, independent de la resta.

Finalment, cal dir que els annexos formen part de la recerca base de l'assaig, per bé que no són imprescindibles per al seguiment i la comprensió del rol del periodisme en pandèmia. I per

completar amb imatges alguns capítols hem recorregut a una selecció de portades de premsa, fotografies o il·lustracions, que es poden recuperar a través del codi QR imprès a la contracoberta i a les pàgines inicials del llibre.